

[2023] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ.
ਦਿੱਲੀ ਵਿਕਾਸ ਅਥਾਰਟੀ
ਬਨਾਮ
ਭਾਗੀ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ.
(2023 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 366)
20 ਜਨਵਰੀ, 2023
[ਐਮ. ਆਰ ਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਸੀ.ਟੀ. ਰਵੀਕੁਮਾਰ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਜ਼ਮੀਨ ਗ੍ਰਹਿਣ, ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਐਕਟ, 2013 ਵਿੱਚ ਨਿਰਪੱਖ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ: ਐੱਸ. 24(2) – ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਜਦੋਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ – ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਐਕਵਾਇਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸ.24(2) ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ – ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਐਕਵਾਇਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੌਤਿਕ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ - ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ - ਹੇਲਡ: ਟਿਕਾਊ ਨਹੀਂ - ਇੰਦੌਰ ਵਿਕਾਸ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਲਟ ਨਿਰਪੱਖ ਫੈਸਲਾ - ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਡੀ.ਡੀ.ਏ ਦੁਆਰਾ ਐਲ.ਏ.ਸੀ/ਐੱਲਰਾਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ
ਇੰਦੌਰ ਵਿਕਾਸ ਅਥਾਰਟੀ ਬਨਾਮ. ਮਨੋਹਰਲਾਲ ਅਤੇ ਓਆਰਐਸ, (2020) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 129 – ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।

ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ

(2020) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 129

ਦਾ ਅਨੁਸਰਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

ਪੈਰਾ 4

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2023 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ.366।

2015 ਦੇ ਡਬਲਯੂ.ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 8291 ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 25.07.2017 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ।

ਅਤੁਲ ਕੁਮਾਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸਵੀਟੀ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਰਚਨਾ ਕੁਮਾਰੀ, ਰਾਹੁਲ ਪਾਂਡੇ, ਅਵਸ ਕਾਦਿਆਨ, ਰਾਜੀਵ ਰੰਜਨ, ਮਿਸ਼ਰਾ ਸੌਰਭ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਜੀਤਾ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਨਿਸ਼ਿਤ ਅਗਰਵਾਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਨਿਸ਼ਕਾ ਮਿੱਤਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵਾਨਿਆ ਅਗਰਵਾਲ, ਅਸ਼ਵਨੀ ਕੁਮਾਰ, ਅੰਸ਼ੈ ਧਤਵਾਲੀਆ, ਐੱਮ. ਬੀਨੂੰ ਤਮਟਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸਮਿਤਾ ਮਾਨ, ਨਿਤਿਨ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਈਸ਼ਾਨ ਸ਼ਰਮਾ, ਮੇਹਿਤ ਕੁਮਾਰ ਗੁਪਤਾ, ਸ਼ੇਖਰ ਯਾਦਵ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇਤੀ ਸ਼ਰਮਾ, ਰਾਹੁਲ ਭਾਟੀਆ, ਰਚਿਤਾ ਕਾਦਿਆਨ, ਐੱਨ. ਐੱਸ. ਵਸਿਸ਼ਟ, ਗਗਨ ਗੁਪਤਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਆਸਥਾ ਤਿਆਗੀ, ਦਿਨੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਤ੍ਰੇਹਨ, ਮਿਸ. ਦੀਕਸ਼ਾ ਨਰੂਲਾ, ਐਡਵੋਕੇਟ. ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ.

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ [2023] 1 ਐੱਸ.ਸੀ.ਆਰ.

ਵੱਲੋਂ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ

ਐਮ.ਆਰ.ਸ਼ਾਹ, ਜੇ.

1. 2015 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 8291 ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ 2015 ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰਪੱਖ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਅਤੇ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਉਕਤ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਐਕਟ, 1894 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "ਐਕਟ, 1894" ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਵਿੱਚ ਨਿਰਪੱਖ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਧਾਰਾ 24(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੁੜ ਵਸੋਬਾ ਅਤੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਐਕਟ, 2013 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "ਐਕਟ, 2013" ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ), ਦਿੱਲੀ ਵਿਕਾਸ ਅਥਾਰਟੀ (ਡੀ.ਡੀ.ਏ) ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

2. ਅਸੀਂ ਸਬੰਧਤ ਧਿਰਾਂ ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਹੈ।

3. ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਣਗੋਲੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੋਂ, ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੁਲੈਕਟਰ (ਐੱਲ.ਏ.ਸੀ.) ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਹਲਫਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਵਾਦਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ-ਖਸਰਾ ਨੰਬਰ 28 ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਡੀ.ਡੀ.ਏ ਦੁਆਰਾ ਐਲ.ਏ.ਸੀ./ਐੱਲਅਤੇ ਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ 21.03.2007 ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਵਾਦਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਐਕਵਾਇਰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੌਤਿਕ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

4. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਰਣਾ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਇੰਦੌਰ ਵਿਕਾਸ ਅਥਾਰਟੀ ਬਨਾਮ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹੈ। ਮਨੋਹਰਲਾਲ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ., (2020) 8 ਐੱਸ.ਸੀ.ਸੀ 129. ਪੈਰਾ 366 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ:-

"366. ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ:

366.1. ਸੈਕਸ਼ਨ 24(1)(ਏ) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜੇਕਰ ਅਵਾਰਡ 1-1-2014 ਨੂੰ, 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੁਆਵਜ਼ਾ 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

366.2. ਜੇਕਰ ਅਵਾਰਡ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅੰਤਰਿਮ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਵਿੰਡੋ ਪੀਰੀਅਡ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਾਰਵਾਈ 1894 ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ 2013 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 24(1)(ਬੀ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਇਸਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਦਿੱਲੀ ਵਿਕਾਸ ਅਥਾਰਟੀ ਬਨਾਮ ਭਾਗੀ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. [ਐਮ. ਆਰ ਸ਼ਾਹ, ਜੇ.]

366.3. ਕਬਜ਼ੇ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਧਾਰਾ 24(2) ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ "ਜਾਂ" ਨੂੰ "ਨਾ" ਜਾਂ "ਅਤੇ" ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 24(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਸਮਝੀ ਗਈ ਘਾਟ ਉਦੋਂ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਾਰਨ, ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਜੇਕਰ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕੁਤਾਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕੁਤਾਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

366.4. 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 24(2) ਦੇ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ "ਭੁਗਤਾਨ" ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਧਾਰਾ 24(2) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜ਼ਮੀਨੀ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ (ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ) ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਦੇ ਅਧੀਨ ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਲਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੱਕ 1894 ਐਕਟ 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਐਕਟ, 1894 ਦੀ ਧਾਰਾ 31 ਅਧੀਨ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 34 ਅਧੀਨ ਵਿਆਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ) ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਪੰਜ ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਹੋਲਡਿੰਗਜ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੁਆਵਜ਼ਾ "ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ" ਨੂੰ 1894 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਦੇ ਅਧੀਨ ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਲਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

366.5 ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ 1894 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 31(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਧਾਰਾ 24(2) ਦੇ ਅਧੀਨ ਭੁਗਤਾਨ ਨਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ਾ। ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਧਾਰਾ 31(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਕਮ ਨੂੰ ਟੈਂਡਰ ਕਰਕੇ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਮੰਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਕਵਾਇਰ ਕਾਰਵਾਈ 2013 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 24(2) ਅਧੀਨ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

366.6 2013 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 24(2) ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 24(2) ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਧਾਰਾ 24(1)(ਬੀ) ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ।

366.7 1894 ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 24(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਡਰਾਇੰਗ ਦੁਆਰਾ ਹੈ

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ [2023] 1 ਐੱਸ.ਸੀ.ਆਰ.

ਰਿਪੋਰਟ/ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ। ਇੱਕ ਵਾਰ 1894 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਦਾ ਅਵਾਰਡ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 2013 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 24(2) ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਵੀ ਵੰਡਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧਾਰਾ 24 ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। (2)।

366.8 ਧਾਰਾ 24(2) ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ, 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥਾ ਕਾਰਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਸਫਲ ਰਹੇ। ਪ੍ਰਾਪਤੀ 1-1-2014 ਨੂੰ ਸਬੰਧਤ ਅਥਾਰਟੀ ਕੋਲ ਲੰਬਿਤ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅੰਤਰਿਮ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਗਣਨਾ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

366.9 2013 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 24(2) ਜ਼ਮੀਨ ਐਕਵਾਇਰ ਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਨਵੇਂ ਕਾਰਨ ਨੂੰ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਸੈਕਸ਼ਨ 24 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਭਾਵ 1-1-2014 ਨੂੰ ਲੰਬਿਤ ਕਾਰਵਾਈ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਫਾਲਤੂ ਅਤੇ ਸਮਾਂ-ਪ੍ਰਤੀਬੰਧਿਤ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਿੱਟੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਐਕਵਾਇਰ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਕਰਨ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਬਜਾਏ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਦੇ ਢੰਗ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

5. ਇੰਦੌਰ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਅਥਾਰਟੀ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਜਦੋਂ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਡੀ.ਡੀ.ਏ. ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਐਲ.ਏ.ਸੀ./ਐੱਲਅਤੇ ਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ 21.03.2007 ਨੂੰ ਪੰਚਨਾਮਾ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਮੰਨੀ ਗਈ ਅਤੇ ਮੰਨੀ ਗਈ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਰਪੱਖ ਫੈਸਲਾ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਸਥਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹੀ ਰੱਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ,

ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ। ਕੋਈ ਖਰਚਾ ਨਹੀਂ।

ਲੰਬਿਤ ਅਰਜ਼ੀ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਦਾ ਵੀ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਨਿਧੀ ਜੈਨ

ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ।

(ਸਹਾਇਕ: ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਅਗਨੀਹੋਤਰੀ, ਐਲਸੀਆਰਏ)